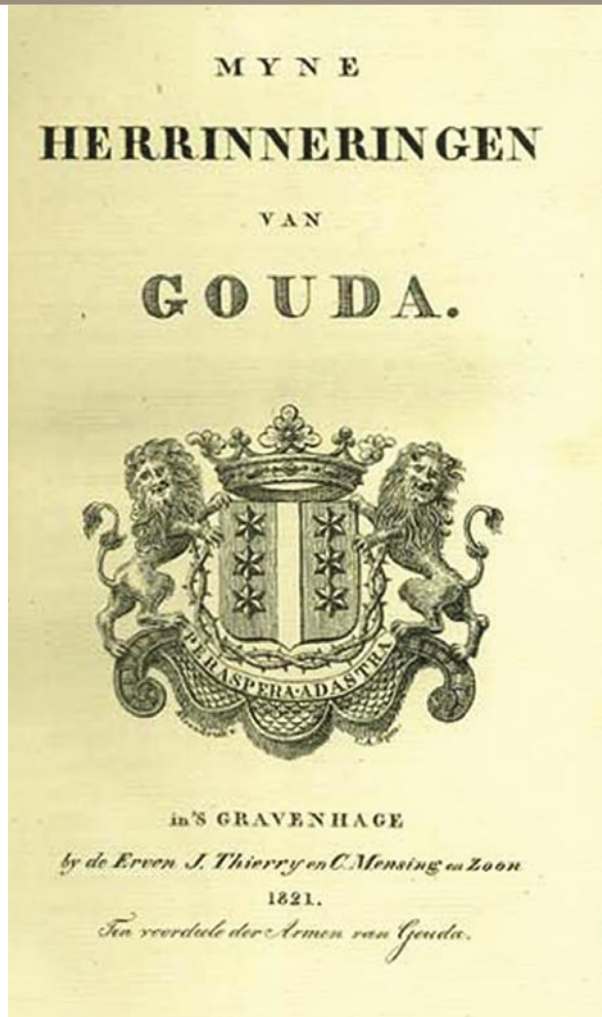

Goudse ‘herrinneringen’ van Huibert Griffioen; een bijna vergeten historische bron

Paul H.A.M. Abels

103

Tidings 2009

In deze aflevering van Goudana richten wij ons op *Myne herrinneringen van Gouda* uit 1821 en een *Nalezing* hiervan uit 1822. Beide boekjes, 87 en 68 pagina's dun, behoren tot de vreemdste Goudse werken die in de loop der eeuwen zijn verschenen.

De boekjes vormen een curieuze verzameling van persoonlijke herinneringen van de auteur en commentaren op de toenmalige sociaal-economische situatie in de stad. Verder zijn diverse historische documenten over Gouda integraal in de boekjes opgenomen en enkele tekeningen van Goudse curiosa. Op de titelpagina's van beide boekjes, die in Den Haag zijn gedrukt bij de Erven J. Thierry en C. Mensing en Zoon, blijft de naam van de auteur onvermeld. Wel siert het Goudse stadswapen met de zes sterren prominent de titelpagina van de *Herrinneringen* en wordt vermeld dat de boekjes zijn uitgegeven "Ten voordeele der Armen van Gouda". Dankzij een mededeling in jaargang 1830 van het tijdschrift *Vriend des Vaderlands* kennen wij toch de identiteit van de schrijver.¹ Het blijkt te gaan om de Goudse herinneringen van mr. Huibert Griffioen van Waarder. Wie was hij en waarom heeft hij ze voor een breder publiek aan het

Titelblad van *Myne herrinneringen van Gouda* (collectie P. Abels)

1. Mededeling van J. Bodel Nyenhuis in *Vriend des Vaderlands* 4 (1830) 250-251.

papier toevertrouwd? En hoe bijzonder zijn de zaken die hij weet op te dissen?

Regentenzoon

Huibert Griffioen werd op 17 mei 1754 in Gouda geboren als telg uit een oud regentengeslacht. Zijn vader was dr. Willem Griffioen, in 1722 geboren in Woerden, maar vanaf 1747 poorter van Gouda. Daar trad hij in 1763 toe tot de vroedschap. Tot aan zijn dood in 1796 bekleedde Griffioen senior tal van regentenambten, waaronder dat van baljuw, burgemeester, librijemeester en kerkmeester. Hij trad op 19 juli 1751 in het huwelijk met Petronella Robijn. Zij werd in 1731 geboren in Rotterdam als dochter van impostmeester Johan Robijn.² Als kind van deze ouders was de jonge Huibert als het ware in de wieg gelegd voor een regentenbestaan. Hij werd dan ook van jongst af aan op een ambtelijke loopbaan voorbereid. Eerst bezocht hij de Latijnse School in Gouda, waarna inschrijving volgde aan de universiteit van Leiden. Daar studeerde hij van 1770 tot 1775 om meester te worden in beide rechten. Aansluitend begon hij een rechtspraktijk in Den Haag.³ In 1783 zou mr. Huibert Griffioen terugkeren naar zijn geboortestad Gouda om verschillende stedelijke functies te bekleden. Daarnaast legde hij een grote voorliefde voor de letteren aan de dag, die onder meer tot uitdrukking kwam in een bestuurslidmaatschap van de Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde. Op 22 oktober 1786 trad hij in de Sint-Janskerk in het huwelijk met Johanna Maria Kip, dochter van Maarten Jan Louis Kip en Kristina Maria Taulman. Een van zijn literaire vrienden, de bekende dichter A.C.W. Staring kon het destijds niet laten in een brief aan een vriend een spotregel aan dit jonge echtpaar te wijden, die weinig vlijend lijkt voor het jonge stel. “Een kipje zal haast te roest gaan met haar haan. Arm wigt onder de knieën van een griffioen! Ik voorspel uit dat paar geen Herculesen”.⁴ Deze negatieve voorspelling ten aanzien van het nakomelingschap (zij zullen geen helden voortbrengen) lijkt op pijnlijke wijze bewaarheid te zijn, want het paar zou kinderloos blijven. Johanna Maria overleed in 1814, waarna Huibert op 27 maart 1816 in Den Haag in

het huwelijk trad met de weduwe Anna Carolina Dabenis.

Huibert Griffioen woonde ten tijde van zijn tweede huwelijk al bijna twee decennia niet meer in Gouda, al bezat hij er wel vele panden. Op voorspraak van de Goudse stadspensionaris Hendrik van Wijn⁵ werd hij in 1785 benoemd tot secretaris van een commissie uit de Staten-Generaal. Dat was de eerste van een aantal hoge ambtelijke functies die Griffioen zou bekleden. Uiteindelijk werd hij aangesteld als Raadsheer bij de Hoge Raad voor Holland en West-Friesland. Naast een statig woonhuis in Den Haag, wist hij ook diverse bezittingen elders in Holland te verwerven, zoals de Zwammerdamse boerderij de “Kruidenburg” en hofstede “Grijpestein” in Alphen aan den Rijn.⁶ Naar de deftige gewoonte van zijn dagen mat hij zich toen ook de quasi-adellijke toevoeging “Van Waarder” aan nadat hij zich door de aankoop van enkele landgoederen Heer “van Waarder”, Barmouts Waarder, Bakenes, Rietveld en De Bree mocht noemen.

In 1795, toen Nederland door de Franse legers onder de voet werd gelopen, kwam een abrupt einde aan de ambtelijke loopbaan van Griffioen. De Hoge Raad werd ontbonden en hij weigerde – net als sommige andere vooraanstaande regenten uit het Ancien Regime – elke andere bestuursfunctie. Hij gaf er de voorkeur aan te leven van zijn niet onaanzienlijke kapitaal en zijn dagen te slijten met zijn passies voor de letterkunde en de jacht. Een uit-

2. J.J. de Jong, *Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad Gouda 1700-1780* [Hollandse Historische Reeks 8], Den Haag 1985, 345-346.

3. ‘Levensbericht van Huibert Griffioen van Waerder’, in: *Handelingen der jaarlijksche vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, gehouden den 23sten van de zomermaand 1836, Leiden 1836, 38-41

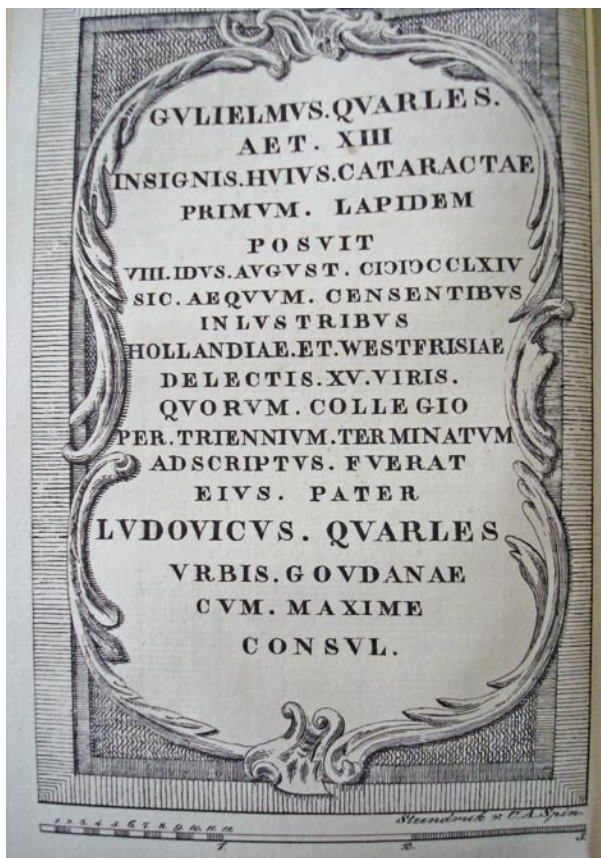
4. M. Evers, *De vormingsjaren van A.C.W. Staring. Brieven en documenten betreffende zijn studietijd in Harderwijk en Göttingen, 1784-1789*, Hilversum 1996, 100-101

5. Van Wijn was, net als Griffioen, een liefhebber van de letterkunde. Hij schreef onder meer *Historische en letterkundige avondstonden*, Amsterdam 1800.

6. SAHM, boerderijen Zwammerdam en protocollen Alphen, inv.nr. 47, fol 179: 2 juni 1804.

7. SAHM, *Grafboek St.-Janskerk Gouda 1730-1832*, inv.nr. 236, fol.37r.

8. G.K. van Hogendorp, ‘Iets over de stad Gouda’, in: *Bijdragen tot de Huishoudkunde van Staat in het Koninkrijk der Nederlanden*, 's-Gravenhage 1820, 239-245.

Tekening van de herdenkingssteen in de muur van de Mallegatsluis uit de Herrinneringen (Collectie P. Abels)

zondering maakte hij voor de post van Hoogheemraad van het Groot-Waterschap van Woerden. In deze omstreken had hij de nodige bezittingen. Zijn trouw aan het Oranjehuis leverde hem aan het eind van zijn leven een benoeming op tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Hij overleed op 17 juni 1836 op de leeftijd van 82 jaar en werd in de Goudse Sint-Janskerk begraven.⁷

'Herrinneringen'

Mr. Huibert Griffioen mag dan een grote voorliefde gehad hebben voor de letteren, in het dagelijks leven lijkt zijn

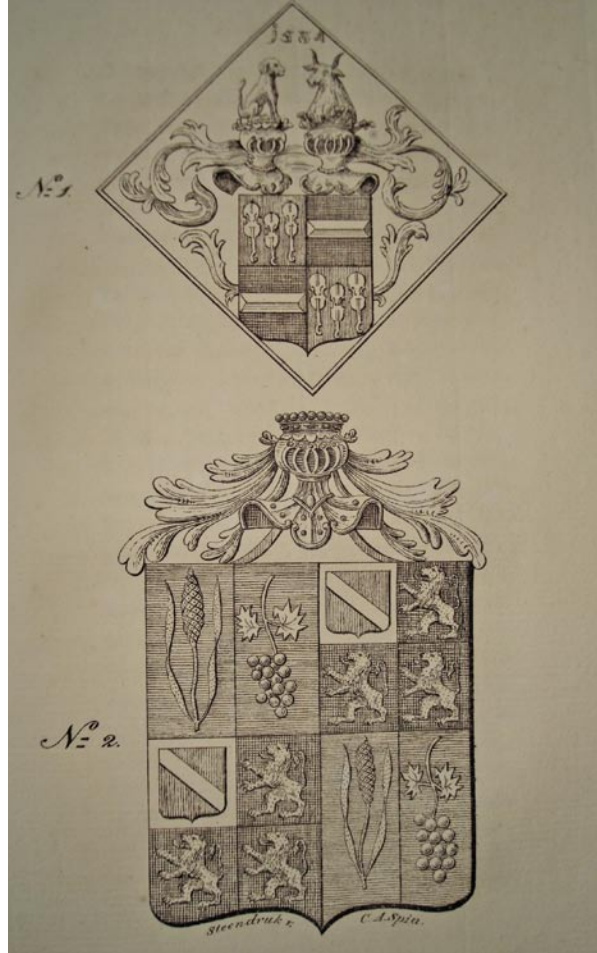
De Mallegatsluis met links de herdenkingssteen uit de Herrinneringen (Foto: C. de Keizer, Empire Imaging)

schriftelijke productiviteit zich hoofdzakelijk beperkt te hebben tot ambtelijk proza. Slechts één keer heeft hij zich op schrift tot een ander publiek gewend. Hij deed dit naar eigen zeggen om een bredere kring van vrienden, bekenden en tijdgenoten deelgenoot te maken van zijn betrokkenheid bij zijn geboortestad. Het was de bekende staatsman Gijsbert Karel van Hogendorp die hem daartoe prikkelde. Deze wijdt in zijn *Bijdragen tot de Huishoudkunde van Staat* uit 1820 enkele pagina's aan de stad onder de titel "Iets over de stad Gouda".⁸ Op doorreis verbleef deze staatsman één nacht in Gouda, waar hij schrok van het "inwendig verval" waaraan de stad ten

prooi leek te zijn gevallen. Na een schets van de misère in de voornaamste bedrijfstakken en armlastige positie van vele inwoners doet Van Hogendorp enkele aanbevelingen aan het stadsbestuur om de stedelijke economie uit het slop te halen.

Griffioen voelt zich geroepen te reageren op het sombere beeld van zijn geboortestad dat door Van Hogendorp werd geschetst. Hoewel hij de staatsman met zeer veel egards bejegt en hem op vele punten gelijk geeft, signaleert hij ook lichtpuntjes. In zijn schets volgt Griffioen daarbij nauwgezet de beschrijving van Van Hogendorp. Zo komen achtereenvolgens de pijpenmakers en pottenbakkers, de hennep- en vlashandel, de suikerraffinaderij, de bierbrouwerijen en de zeevaart aan de orde. Beide schrijvers gaan ook uitgebreid in op de marktfunctie van Gouda, die zij beschouwen als de grondslag voor de welvaart van weleer. Sinds eeuwen werd in Gouda boter en kaas verhandeld. Vooral de kaasmarkt zou in latere tijden beroemd zijn geworden dankzij de grote menigte aan “Stolwijksche, Goudsche of zoetemelkse kaas” die aangevoerd en gewogen werd op de Sint-Jacobs en Matthaeusmarkten. De paardenmarkt was volgens Griffioen echter vervallen. Hij herinnert zich nog dat de stad vroeger een zilveren zweep uitloofde, die de inzet vormde bij een jaarlijkse harddraverij op het “draafpad” buiten de Kleiwegpoort. Voor de aanvoer van de goederen was ook de binnenlandse scheepvaart van groot belang voor Gouda. Zeer belangrijk was daarom de modernisering van de Mallegatsluis. De auteur herinnert zich nog uit zijn jeugd dat ter gelegenheid hiervan een herdenkingssteen in de sluismuur werd gemetseld en voegt een tekening van deze steen bij zijn verhaal. Deze en andere kleine herinneringen van Griffioen maken de beide boekjes het meest waardevol.

Griffioen toont zich in zijn onderwerpskeuze en de benadering van de thematiek nog op en top een regent van de oude – achttiende-eeuwse – stempel. Dat blijkt ook uit de vele pagina’s die hij wijdt aan het bestuur van de stad en meer nog uit de uitgebreide beschrijvingen van de buitenplaatsen en landgoederen die door Goudse regenten op het omringende platteland werden aange-

Tekeningen van de wapens van Van Swieten en van Pain et Vin uit de Nalezing (Collectie P. Abels)

kocht en onderhouden. Toch heeft hij ook oog voor de noden van de armen, zoals ook blijkt uit de bestemming van de opbrengst van de verkoop van de boekjes. In zijn tekst beschrijft hij met een zekere nostalgie hoe in het verleden turf en broden werden uitgedeeld aan de armen, die daarvoor speciale muntjes nodig hadden. Zelf was Griffioen in het bezit van twee van dergelijke koperen penninkjes en omdat deze in onbruik waren geraakt liet hij ze tekenen en afbeelden.

Bijzondere aandacht schenkt Griffioen voorts aan de Goudse Glazen, die in zijn tijd ook al wijd en zijd be-

Tekeningen van de twee Goudse armenpenninkjes uit de Nalezing (Collectie P. Abels)

kendheid genoten. Hij maakt zich grote zorgen of de stad de hoge kosten van onderhoud en restauratie van deze kwetsbare monumenten wel kon blijven dragen. Uit zijn jeugd herinnert hij zich nog een rampzalige hagelbui

9. In mijn exemplaar van de *Herrinneringen*, staat in oud handschrift van een onbekende op het schutblad van het boek hierover het volgende vermeld: “De hagelbui die zoo groote schade aan het kostbaar glaswerk heeft toegebracht [...] is gebeurd in den avond of nacht tusschen tien en elf uren van woensdag den 26 mei 1790, zooals ik ter dier tijd uit de nieuwspapieren zelf heb aangetekend. ’t Is vreemd dat Griffioen den juisten tijd niet wist”.

met stenen zo groot als duiveneieren, die grote schade aanrichtten. Tot zijn vreugde was deze schade vakkundig hersteld door twee Italiaanse glazeniers, de gebroeders d’Angelis. Schade van een nieuwe hagelbui omstreeks 1790⁹ was drie decennia later echter nog steeds niet gerepareerd. Ook het orgel – Griffioen had de bekende Goudse organist Hess nog horen spelen – en de librije mochten zich verheugen in de warme belangstelling. En passant roert hij natuurlijk ook de discussie aan over de geboorteplaats van Erasmus, die hij – net als vele andere stadgenoten voor en na hem – maar al te graag tot Gouwenaar bestempelt. Aan het eind van het eerste boekje toont Griffioen zich andermaal een regent van de oude stempel, door met spijt te constateren dat de wapenborden en stenen familiewapens in de Franse tijd waren vernield of uit de kerk verwijderd.

De Nalezing

Een jaar nadat Griffioen zijn herinneringen had gepubliceerd had hij inmiddels vele aanvullingen ontvangen en waren nieuwe herinneringen bij hem boven gekomen. Bovendien had hij uniek archiefmateriaal onder ogen gekregen over de overgang van de stad naar de zijde van de prins van Oranje in 1572. Vandaar dat hij in 1822 een nieuw boekje liet drukken, getiteld *Nalezing mijner herinneringen van Gouda*, nu wel met correcte spelling van het woord herinneringen. Daarbij gaat het feitelijk om een annotatie bij het eerste werk, aangevuld met bijlagen waarin de door hem ontdekte historische documenten integraal worden weergegeven. Waar de *Herrinneringen* vooral interessant zijn vanwege de schets van de Goudse economie en de vroeg-negentiende-eeuwse visies hierop, bevat de *Nalezing* vele kleine historische bijzonderheden over Gouda die vaak nergens anders te vinden zijn. Zo meldt hij dat men in 1821 nu eindelijk bezig is met het herstel van de Goudse Glazen en dat er ter bescherming aan de buitenzijde gevlochten traliewerk wordt aangebracht. Ook is er verbetering gekomen in de toegankelijkheid van de Librije, die sinds kort op bepaalde uren gratis is opengesteld voor iedereen. Op andere tijdstippen moet de bezoeker een klein bedrag betalen.

Ook is deze stadsboekerij nu niet meer alleen via de kerk te betreden, dankzij een ingang aan de buitenzijde van de Sint-Jan.

Gelet op de voorliefde van Griffioen voor wapenborden en grafkapellen van vooraanstaande Gouwenaars is het niet verwonderlijk dat hij hieraan ook in de *Nalezing* veel aandacht besteedt. Zorgen maakt hij zich met name om de grafkapel en de daarop prijkkende familiewapens van de Goudse burgemeester en staatsman Hieronymus van Beverninck en diens vrouw Johanna le Gillon. Na de komst van de Fransen in 1795 heeft men volgens hem ‘de dwaasheid’ begaan om de vele uit marmer gebeitelde wapenschilden en kwartieren af te laten hakken en louter lege schilden over te laten. Het ergste van alles is dat dit – in de woorden van Griffioen – “modern vandalisme” niet het gevolg was van de tand des tijds of van “onbesuisde drift van een woest gepeupel”, maar weloverwogen uitgevoerd werd door experts in het steenhouwen. De kerkvoogden hadden dit zo niet goedgekeurd, dan toch oogluikend toegestaan. Met behulp van een tekening laat hij zien hoe desolaat het monument er hierdoor uit was gaan zien.

Met een tweetal andere tekeningen probeert Griffioen nog enkele andere familiewapens voor het nageslacht te bewaren, omdat ze van belang zijn voor de Goudse geschiedenis. Het gaat daarbij om het wapen van een Franse kolonel in Nederlandse dienst met de merkwaardige naam Mozes Pain et Vin. Deze moest met zijn manschappen de Wiericker schans verdedigen, maar bij het naderen van de vijand in december 1672 had hij zijn leger schielijk de aftocht laten blazen en vluchtte hij zelf naar Gouda. Deze actie werd beschouwd als ernstig plichtsverzuim en landsverraad en daarom kreeg Pain et Vain de doodstraf. Het andere wapenbord was een eeuw ouder en behoorde toe aan jonkheer Adriaan Van Swieten. Deze geuzenleider bracht Gouda in handen van de prins. De historische documenten die als bijlage door Griffioen in het boekje zijn opgenomen hebben betrekking op beide episodes uit de Goudse geschiedenis. Met name het document dat een uitvoerige weergave bevat van de

toespraak die Van Swieten op 21 juni 1572 hield op het stadhuis nadat hij de stad had ingenomen, is bijzonder.

Aan het eind van zijn *Nalezing* besluit Griffioen het opdissen van bijzonderheden over zijn geboortestad Gouda met een optimistische conclusie. Toen hij de stad in 1821 bezocht kon hij tot zijn vreugde vaststellen dat de toestand inmiddels aanmerkelijk was verbeterd. De financiën waren weer redelijk op orde, de pijpenmakers en pottenbakkers hadden volop werk en de wekelijkse markten waren weer opgeleefd. Naast de Goudse Glazen was ook het oude stadhuis onlangs hersteld en het kerkhof achter de Sint-Jan was flink opgeknapt met de aanplant van populieren en het leggen van graszoden. Als een ultiem bewijs voor de opleving van de stad noemt Griffioen dat er weer aandacht was voor de “genoegens der gezellige samenleving”. In dit kader wijst hij op de inrichting van een kleine schouwburg met koffiekamer en een sociëteit met biljartkamer. Eind goed, al goed, zo lijkt de regent te willen betogen.

Boekenveiling en waarde

Mr. Huibert Griffioen van Waarder presenteert zich in zijn twee boekjes als een groot liefhebber van Goudse oudheden en een warm pleitbezorger voor de Goudse monumenten. Daardoor ligt het voor de hand te veronderstellen dat hij zelf ook de nodige Goudana moet hebben verzameld. Zijn gehele boekenbezit werd van 7 tot 12 november 1836, een half jaar na zijn overlijden, geveild bij dezelfde Haagse boekhandelaars die zijn *Herinneringen* hadden uitgegeven. De bewaard gebleven catalogus van deze veiling laat zien dat de emotionele betrokkenheid van Griffioen met zijn geboortestad zich niet echt weerspiegelt in zijn bibliotheek.¹⁰ Zijn omvangrijke boekenbezit bestaat hoofdzakelijk uit literaire werken, waarvan vele in het Frans, hetgeen zijn voorliefde voor de schone letteren bevestigt. Verder had hij ook een grote collectie rechtsgeleerde werken, wat gelet op zijn lidmaatschap van de Hoge Raad voor de hand ligt. Ook de bekende meer algemene historische standaardwerken van schrijvers als P.C. Hooft, Pieter Bor en Gerard

Catalogus

EENER FRAAIJE VERZAMELING VAN

BOEKEN,

IN

ONDSCHIEDENE TALEN EN WETENSCHAPPEN,

het grootste gedeelte net gebonden,

BENEVEN'S EENIGE

PLATEN EN KAARTEN, MUNTEN EN
PENNINGEN, RARITEITEN EN
BOEKENKASTEN;*Meerendeels nagelaten*

door wijlen den Weledel Geboren Heer

M. HUIBERT GRIFFIOEN,

Heer van Waarder, Barmouts Waarder en Bekenes, mitgaders van Rietveld en de Eree, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, welcer Raad in den voormaligen Hoogen Rade van Holland, Zeeland en Westvriesland, oud Lid der Provinciale Staten van Holland, Cameraar en Penningmeester van den Lande en Groot Waterschap van Woerden, enz. enz.

Waarvan de openbare verkooping zal gehouden worden op Maandag den 7 November 1836 en volgende dagen, des voormiddags ten 11 ure, in de Schoolstraat, wijk W, n° 245.

DOOR

DE ERVE J. THIERRY EN C. MENSING EN ZOON,

BOEKHANDELAARS TE 'S GRAVENHAGE,

bij wie de Catalogus voor tien cents te bekomen is.

Alles zal kunnen bezigtigd worden op Vrijdag en Zaterdag den 4 en 5 November, des voormiddags van 10 tot 3 ure.

*De Wel. Ed. Heer J. Schoute
t. D. de K.*

Titelpagina van de veilingcatalogus voor de veiling van de boeken van Griffioen in 1836 (Collectie P. Abels)

Brandt ontbreken niet, evenals de nodige Statenbijbels en gereformeerd-theologische werk. Het aantal Goudana is echter zeer beperkt.

Onder de vele Hollandse stadsbeschrijvingen die Griffioen in zijn bezit had, bevond zich uiteraard de bekende Goudse stadsgeschiedenis van pastoor Ignatius Walvis. Verder bezat hij het in die tijd nog zeer recente werk van De Lange van Wijngaarden over de heren van der Goude en uiteraard ontbraken evenmin exemplaren van zijn eigen *Herrinneringen* en *Nalezing*. Van de vele honderden oude drukken die Griffioen bezat was er slechts één gedrukt in Gouda, te weten Oudaans *Roomsche mogendheid*, die in 1706 door Lucas Kloppenburg werd gedrukt. Een bijzonder Goudse werk dat op de Haagse veiling werd aangeboden was een "*Lijst der regering en privilegieboek van Gouda*", dat bestond uit drie delen, waarvan twee in handschrift. Het lijkt aannemelijk dat deze regentenlijst afkomstig was uit de nalatenschap van de vader van Huibert Griffioen.

Helemaal aan het eind van de veiling treffen we onder de rubriek Munten en Penningen nog een bijzonder Gouds lotnummer aan. Het betreft "Twee Goudsche turfloodjes van het jaar 1734 en 1795". Wie deze penninkjes uiteindelijk heeft gekocht en waar ze zijn gebleven is onbekend, maar – om een bekend satirisch tv-programma te parafaseren – gelukkig hebben we de tekeningen nog, te weten de afbeeldingen in de *Herrinneringen* van Griffioen. Andermaal wordt daarmee duidelijk dat deze Goudse regentzoon met zijn eigenaardige boekwerkje historische bijzonderheden van velerlei soort voor het nageslacht heeft vastgelegd. Dat nageslacht vergeet de werken vaak te raadplegen als historische bron,¹⁰ maar is wel bereid grof geld voor ze neer te tellen. Zo vraagt een antiquariaat momenteel 350 euro voor de twee boekjes, terwijl op een veiling al snel zo'n 150 euro moet worden neergeteld. Daarbij komt dan nog een kwart opgeld, wat aanzienlijk meer is dan de 10% opgeld dat in 1836 bij de veiling van de boeken van Griffioen van Waarder moest worden betaald.

10. *Catalogus eener fraaije verzameling van boeken [...] meerendeels nagelaten door wijlen den Weledel Geboren Heer Mr. Huibert Griffioen [...]*, uitg. De Erve J. Thierry en C. Mensing en Zoon boekhandelaars in 's Gravenhage 1836.

11. Zo heb ik zelf verzuimd de toespraak van Van Swieten te benutten voor *Duizend jaar Gouda* en heeft Bianca van den Berg blijkens de literatuurlijst in haar recente proefschrift over de Sint-Janskerk het werk van Griffioen evenmin geraadpleegd. Alleen Jan Kompagnie heeft de bron in *Duizend jaar Gouda* wel op waarde geschat.